

Het Chaams hoen

Tekst en foto's: Ad Taks

een oud Hollands hoenderras

Het Chaams hoen, plaatselijk de "Kaamse kiep", werd tot begin vorige eeuw ten zuiden van Breda op vele boerenerven gehouden als nuthoen. Het Chaams hoen stond bekend als een zeer gehard ras wat zich op de schrale Brabantse zandgronden goed wist te handhaven. Naast een relatief hoge eierproductie stonden vooral de kapoenen (gecastreerde hanen) bekend om hun specifieke heerlijke vleesmaak. Het Chaams hoen raakte in de vergetelheid en werd eind vorige eeuw zelfs met uitsterven bedreigd. Door de inzet van steeds meer sympathisanten neemt de populariteit van dit ras gelukkig weer toe. Langzaam maar zeker kan men, vooral in Chaam en omstreken, dit fraaie landhoen weer in volle glorie aanschouwen.

Geschiedenis

Over het ontstaan van het Chaams hoen bestaat nog steeds veel onduidelijkheid. Het Chaams hoen is van herkomst een Campine hoen. De Campine onderscheidt zich vooral door de karakteristieke peltekening, gehardheid en goede leg eigenschap. Vast staat dat de Campine zich in de loop der eeuwen langzaam maar zeker verspreidde van de kuststreken tot ver in de Ardennen.

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst
Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Een met uitsterven bedreigd hoen uit Midden & West Brabant is terug van weggeweest.

Dit is vooral door de verschillende kloosterordes bewerkstelligd omdat men voortdurend verbeterde rassen en gewassen aan elkaar uitwisselde. Het was in die tijden heel gebruikelijk dat een ras werd vernoemd naar de streek waar het voorkwam. Er wordt in oude geschriften dan ook gesproken over streekgebonden Campine-achtigen als bijvoorbeeld het Hoogstraats hoen, Kempisch hoen en Chaams hoen. In Chaam staat van oudsher een Norbertijnse kloosterboerderij, de Peliceanhoeve genoemd. Karakteristiek van deze kloosterorde was dat deze geestelijken specifiek aan ras- en gewasverbetering deden. Tevens deelden de Norbertijnen hun geloof, kennis en kunde met de boerengemeenschap in de omgeving. Dat de Norbertijnen verantwoordelijk zijn voor het creëren en verspreiden van het Chaams hoen is dus meer dan aannemelijk. In het oud-archief van Tongerlo is veel terug te vinden over de activiteiten van de Norbertijnen in Chaam en omstreken. Er loopt momenteel dan ook een gericht onderzoek waar heel specifiek wordt gezocht naar bewijzen over de aanwezigheid van het Chaams hoen in de periode van ver voor 1800.

In geschriften uit de 19-de, begin 20-ste eeuw staat te lezen dat het Chaams hoen over geheel west- en midden Brabant was verspreid en daar ook algemeen voorkwam. Zo had de firma Bertram te Breda vanaf 1857 een kapoenen mesterij en slachterij. De dieren waren Chaamse hoenders vanwege hun heerlijke en specifieke braadbout. Het Chaams hoen stond regelmatig op de koninklijke menukaart en in 1882 bestelde koning Willem III zelfs een grote foktoom Chaamse hoenders voor op paleis Het Loo. Bekende auteurs als Ter Haar en Houwinck hebben het Chaams hoen uitvoerig beschreven, terwijl dhr. v.

Gink fraaie illustratietekeningen van het Chaams hoen heeft gemaakt.

Er zijn standaardbeschrijvingen over het Chaams hoen uit 1909 + 1911 en het ras werd in 1917 opgenomen in de Nederlandse standaard. Bij één van Nederlands oudste kleindierenverenigingen, Bredania, zijn begin vorige eeuw verschillende lezingen over het Chaams hoen gehouden. Tot slot werd het Chaams hoen zelfs geshowd op diverse tentoonstellingen.

De afgelopen decennia heeft het ras echter een schimmig bestaan geleid. Omdat het Chaams hoen al vele jaren lang niet meer op tentoonstellingen was uitgebracht werd het ras uiteindelijk niet meer erkend door de NHDB. Toch bleven geruchten opsteken dat ze nog ergens gezien waren en van tijd tot tijd werd een terugfok-experiment aangekondigd waarvan vervolgens niets meer werd vernomen.

Nederlandse hoenderclub

In de zomer van 2000 leest Jack Rombouts uit Chaam een artikel over Nederlandse kippenrassen in het blad van de Nederlandse Hoender Club. Daarin staat vermeld dat de noodklok luidt voor het Chaams hoen. Vastberaden om het ras te behouden wordt samen met auteur een gericht actieplan opgesteld om het Chaams hoen te redden. Beide heren beseffen dat alleen het terugfokken van het Chaams hoen niet voldoende is. Ze vinden dat het Chaams hoen weer op de kaart moet staan, zoals de Barnevelder onlosmakelijk is verbonden met de

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst
Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

plaats Barneveld. Pas dan heeft het Chaams hoen weer bestaansrecht en zal het ras werkelijk voor uitsterven zijn behoed. Dit concept bleek een succesformule te worden welke hun stoutste dromen overtrof.

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Speciaalclub

Door goed gebruik te maken van de media groeide het enthousiasme om het Chaams hoen te redden. Naast een groep enthousiaste fokkers bleken er ook veel sympathisanten te zijn. De roep om zich te verenigen werd steeds groter en op 29 november 2001 werd de Chaamse Hoender Club opgericht in het gehucht Grazen, gemeente Alphen-Chaam. Deze speciaalclub heeft als primair doel het terugfokken en behouden van het Chaams hoen. Maar het plezier in het houden van kippen wordt eveneens algemeen uitgedragen. De onderlinge sfeer en prettige contacten staan bij deze vereniging ook hoog in het vaandel. De CHC krijgt erg veel ondersteuning en advies van de NHDB, Nederlandse Hoender Club, Stichting Zeldzame Huisdierrassen en kleindierenvereniging Bredania.

De CHC is heel bewust op allerlei maatschappelijke terreinen actief, dus niet alleen binnen de kleindierensport. Als iedereen iets over het Chaams hoen hoort of ziet dan leidt dit automatisch tot grote naamsbekendheid. Activiteiten zijn in aanvang meer regionaal gericht maar worden ook landelijk. Er is een website geopend, www.chaamshoen.nl waarin alles over het Chaams hoen terug te vinden is. Door deze benadering heeft de Chaamse Hoender Club inmiddels al meer dan 250 leden.

Standaard

Om in aanmerking te komen voor erkenning moest er een duidelijke standaardbeschrijving worden vastgesteld. Het Chaams hoen moest zoveel mogelijk zijn authentieke raskenmerken behouden, maar anderzijds moesten er duidelijke verschillen zijn in relatie tot het aanverwante Belgische ras "de Brakel". Er is in samenwerking met de speciaalclub door de standaardcommissie van de NHDB een conceptstandaard vastgesteld die aan bovenstaande criteria voldoet. Als de dieren in goede kwaliteit voldoen aan deze standardeisen zal het Chaams hoen, na lange tijd van afwezigheid, weer ter erkenning worden voorgedragen aan de NHDB.

Rasbeschrijving

De standaard spreekt van een fors, nauwelijks middelhoog gesteld landhoen, gestrekt van bouw met

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

goed geronde, naar voren gedragen borst en met een vol achterlijf. Het standaard gewicht is voor de haan 2,75 tot 3,25 kg.; bij de hen 2,25 tot 2,75 kg. Het Chaams hoen is dus veel forser dan de Brakel, terwijl laatst genoemde meer rechthoekig van bouw is. De enkele rechtopstaande kam is middelgroot waarbij de kamhiel van de hen aan de achterkant enigszins omvalt. De oogkleur bij het Chaams hoen is oranje, de oogranden bleek. Pigmentatie is een ernstige fout, evenals grove kopversierselen. De oorellen zijn wit, wat tevens duidt op het leggen van witte eieren. Snavel en pootkleur zijn leiblaauw. De staart wordt vrij hoog gedragen en de bevedering ligt gesloten aan.

Kleurlagen

Het Chaams hoen komt voor in twee kleurlagen, namelijk zilverbandpel en goudbandpel. Bij de zilverbandpelhaan is de kop en het halsbehang zilverwit evenals de schouders en de schouderdekveren. De rug en het zadelbehang zijn zilverwit voor het zichtbare gedeelte. De grote en kleine slagpennen hebben krachtige zwarte banden. De staartstuurveren zijn groenglanzend zwart. De sik-

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst
dummietekst

kels, bijsikkels en staartdekveren zijn over de gehele lengte groenglanzend zwart, overdwers geband op de zilverwitte kleur. Het overige gevederte is zilverwit met zwarte banden, waarbij de banden even breed zijn als de zilverwitte grondkleur.

Bij de hen is de kop en de hals zilverwit. De hals dient schoon te zijn van enig zwart. Borst, rug, schouders, zadel en staartdekveren zijn zwart, overdwers geband waarbij de banden even breed zijn als de zilverwitte grondkleur, het veereinde zo donker mogelijk. De grote en kleine slagpennen zijn getekend met krachtige zwarte banden. De staartstuurveren behoren zwart te zijn.

De goudbandpel is getekend als bij zilver. Het zilverwit is hier vervangen door een gelijkmatige diepwarme goudbruine grondkleur. Bij de hen is een iets lichtere grondkleur toegestaan maar deze moet in ieder geval gelijkmatig goudbruin zijn, zonder te lichte of tarwekleurige tint.

Chaamse hoenders gezocht

Toen er in 2000 gericht werd gezocht naar “restdieren” bleek dat er in Chaam en verre omgeving geen enkel zuiver Chaams hoen meer te vinden was. De Chaamse inwoner dhr. Jan van den Broek had er mede voor gezorgd dat dit mooie ras nog bestond maar.... Toen er in het verleden bloedverversing nodig was werd er op de kleindierenmarkt te Mol in België een Brakel haan gekocht. Dat een haan 50 % van het erfelijk materiaal doorgeeft was aan de nakomelingen nog steeds te zien. De dieren waren licht van bouw en erg donker van kleur door de veel te brede bandpelling. Ook hadden ze veel te donkere ogen met veelal pigment in de oogranden.

Op Grazen werd bij de inmiddels bejaarde heer Wout van den Hout ook nog een ingeteelde stam aangetroffen met volgens hem puur Chaams bloed. De dieren waren weliswaar fors maar hadden erg grove kopversierselen. De ogen waren licht bruin tot roodachtig. De bandpelling was duidelijk beter maar heel ongelijkmatig en met veel smut of pepering. Waarschijnlijk is deze stam Chaamse hoenders de meest zuivere overgebleven stam. Deze dieren kwamen oorspronkelijk van dhr. Schram uit Chaam die in de naoorlogse jaren, samen met dhr. Jos v. Eijk uit Breda, het Chaams hoen zo zuiver mogelijk gehouden hebben. Alle andere stammen in Chaam & omstreken bleken van bovengenoemde heren afkomstig te zijn.

Daarnaast waren er nog enkele fokonzuivere stammen verspreid over geheel Nederland. Hiervan zijn de belangrijke fokinitiatieven van dhr. L.G.C. Tanis uit Ouddorp het meest bekend. Deze fokker heeft jaren zowat in zijn eentje het Chaams hoen geproomd en hij had naast zilverbandpellen als enige de goudbandpellen. Zijn dieren zijn inmiddels met succes gebruikt als kruising met de dieren uit Chaam en omstreken. Een enkele stam was bewust ingekruist met de Noord Hollandse Blauwen om het type te verbeteren. Een andere stam leek in de buurt van een Oost Friese Meeuw haan te hebben gestaan omdat nakomelingen erg veel terugslag in die richting vertoonden.

Dummietekst Dummietekst Dummietekst
Dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst
Dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Het Chaams hoen als promotie voor Chaam & omstreken

Binnen de Chaamse hoender Club leeft het gedachtegoed dat het Chaams hoen net zo verbonden moet zijn met de plaats Chaam als de Barnevelder met Barneveld. Pas dan zal dat het bestaansrecht van het Chaams hoen op langer termijn zijn verzekerd. Deze Mission statement lijkt zijn vruchten te gaan afwerpen. Initiatieven van de CHC blijken dan ook vooral in de omgeving van Chaam een geweldige weerklank te vinden. Met regelmaat van de klok verschijnen er artikelen in de plaatselijke en regionale (dag)bladen. Zelfs op de radio en TV is er aandacht geweest voor dit ras. De fraaie folder van de specialclub vindt gretig aftrek. Er zijn informatieborden over het Chaams hoen geplaatst bij verschillende fokkers die hun dieren aan de straatkant hebben lopen. Zo ook bij openlucht museums en kinderboerderijen met Chaamse hoenders. Promotie middels een fraaie stand op (boeren) jaarmarkten lijkt het publiek bijzonder te waarderen. Er worden PowerPoint presentaties georganiseerd bij kleindieren verenigingen, maar ook bij de plaatselijke middenstand en natuurvereniging. Er zijn presentaties gehouden met 80 tot 100 belangstellenden. Tijdens de landelijke fietsdag van 2003 met als motto 'culinair genieten van de streek' kon men het ras in herbouw aanschouwen fietsend langs de fokkers. In november 2003 is er ook een officiële VVV "Chaamse hoender fietsroute" verschenen in de oplage van *Toer actief* van de ANWB.

Fokprogramma

Nadat alle stammen in kaart waren gebracht was de conclusie dat de dieren duidelijk forser moesten worden met een brede, diepe borst. Ook de veelal donkere-, lichtbruine en/of roodachtige oogkleur moest oranje worden. De kam en kinlellen mochten niet te grof zijn wat vooral bij de stam van Dhr. Wout van de Hout een manco was. De bandpeltkening moest 1 op 1 worden terwijl de snavel en pootkleur intensief leiblaauw moest blijven.

Er werd een fokprogramma opgesteld wat een gericht meerjarenplan moest worden. De meest geschikte dieren werden binnen een geregistreerde fok ingezet. De fokhanen werden voortdurend uitgewisseld. De uitgebroede eieren gaven honderden kuikens

die vervolgens een heel strenge, maar deskundige, selectie moeste doorstaan. Er bleven tekens maar enkele dieren over die kwalitatief zoveel beter waren dat deze met recht de nieuwe generatie fokdieren werden.

Naast dit gerichte fokprogramma wordt er elk jaar een fokkersdag georganiseerd op het Milieu Educatief Centrum te Breda. De dieren worden door erkende NHDB keurmeesters kritisch bekeken en beoordeeld op raskwaliteiten en fokwaarde. Deze heren keurmeesters zijn eveneens enthousiast over de voortschrijdende resultaten.

Chaams hoen weer terug van weggeweest

Het Chaams hoen is door dit alles weer goed vertegenwoordigd in een redelijk tot goede kwaliteit. Het fokprogramma loopt al een paar jaar en het is haalbaar om het Chaams hoen binnen enkele jaren in goede tot zeer goede kwaliteit voor erkenning voor te dragen aan de NHDB. Na deze erkenning zal het aan de fokkers zijn om de komende jaren voldoende dieren te laten zien op de tentoonstellingen zodat er met recht gesproken kan worden van een geslaagde reddingsoperatie. Als het Chaams hoen weer is erkend dan blijft het aantal oorspronkelijke Nederlandse hoenderrassen daarmee staan op veertien.

Onder leiding Mariëtte Rombouts en Ine van den Broek-van Exsel zijn een groep enthousiaste leden handmatig Chaamse hoender souvenirs gaan maken. De plaatselijke VVV kan de verkoop hiervan nauwelijks aan. Een plaatselijke slijter biedt inmiddels een *Chaams hoen-advocaat* te koop aan terwijl de plaatselijke bakker echt Chaams hoender brood op de schap heeft liggen!

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

In de winkels is een Ansichtkaart te koop, de bekende tekening van dhr. v. Gink heeft als opdruk de tekst "Chaams hoen groet u". De eerste oplage is al bijna uitverkocht.

In samenwerking met de heemkundekring Ledevaert en het RK kerkbestuur van Chaam is een plan ontwikkeld om op een markante plaats in Chaam een oud Brabantse kippenschuur te bouwen waarin de Chaamse Hoenders in levende lijven te aanschouwen zijn. Uitgebreide informatie over dit ras zal op publicatieborden terug te vinden zijn. De plaatselijke RABO-bank heeft dit initiatief als "Wereldidee" inmiddels ondersteund en zal dit gehele project financieren. Er gaan zelf geruchten dat men wil komen tot een heuse Chaams hoendermarkt wat een soort braderie en/of boerenmarkt in Chaam zou moeten worden. Maar het Chaams hoen heeft ook bij een Slow Food manifestatie te Amsterdam op culinair gebied hoge waardering genoten. Het Chaams hoen staat door dit alles volop in de belangstelling en is, zeker in de regio Chaam, weer een serieus onderwerp van gesprek geworden.

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

Klassieke Vogelpest (AI)

Even dreigde de reddings-operatie van het Chaams hoen letterlijk in de kiem te worden gesmoord door het uitbreken van de klassieke vogelpest. In de gemeente Alphen-Chaam wordt zelfs op het hoogste ambtelijke niveau over het Chaams hoen gesproken. Toen in Meer (België) AI werd vastgesteld alarmeerde de schep van Hoogstraten (B.) burgemeester Van Campenhout van de gemeente Alphen-Chaam over dit noodlottige feit. De burgemeester zat net een raadsvergadering voor maar toen hij dit bericht hoorde was één van zijn eerste reacties: "Maar hoe moet het dan met ons Chaams hoen?" De dreiging werd in de regio Chaam erg groot toen men, eerst in België en later in Zundert, pluimvee moest ruimen. De meeste Chaamse hoenderfokkers wonen in deze streek en men zag de donkere wolken boven hun hoofden trekken.

Na intensief overleg kwam er uiteindelijk een ministeriële beslissing om het Chaams hoen te plaatsen op de uitzonderingslijst van zeldzame rassen die bij ruiming gespaard zouden kunnen blijven. De plaatsing van het Chaams hoen op deze lijst werd opgevat als een eerste vorm van officiële erkenning van het ras en tevens was het Chaams hoen in ieder geval gered. Uiteindelijk is slechts bij één liefhebber in België dit ras geruimd. Na al deze perikelen

Dummietekst Dummietekst Dummietekst Dummietekst

waren de bezoekers aangenaam verrast toen de CHC op 6 september tijdens de herbevolkingsdag van de NHC een prachtige toom zilverbandpellen in de kooi van het Barneveldmuseum kon plaatsen. Kortom, het zou nu nog wel heel raar moeten lopen, wil het Chaams hoen niet als een Feniks uit zijn eigen as herrijzen.

* / Voor meer informatie kunt u het secretariaat van de Chaams hoender Club bellen, tel. 0161-492512. Of bezoek onze website www.chaamshoen.nl.

ORNITHOPHILIA TENTOONSTELLING

INLICHTINGEN

Sec. J. Slotboom
E-mail: jan.slotboom@planet.nl

Kerkstraat 37
2964 BT Groot Ammers
Tel. 0184 - 661627

DONDERDAG	VRIJDAG	ZATERDAG
14	15	16
OKTOBER		
2004		

www.ornithophilia.nl

